

Moet Rinnooy Kan ook op de bres voor professoren?

Jan van Helden

Enkele maanden geleden heeft een commissie onder leiding van SER-voorzitter Rinnooy Kan een advies uitgebracht aan regering en parlement over de verbetering van de positie van leraren in ons onderwijs. Dat advies was ook hard nodig. Met de pensionering van de nu nog actieve grijze golf in het onderwijs, stevenen we af op een gigantisch lerarentekort. De belangstelling bij jongeren om leraar te worden, is lang niet groot genoeg om dit tekort op te vangen. In vergelijking met vroeger staat het beroep van leraar niet meer zo in aanzien. Bovendien is leraar zijn lang niet altijd meer leuk en de verdiensten zijn vaak te matig om deze negatieve aspecten te compenseren. De commissie-Rinnooy Kan wil het lerarenberoep weer aantrekkelijk maken. Een betere salariëring en het bieden van loopbaanperspectieven zijn hiervoor nodig. Minister van Onderwijs Plasterk komt naar verwachting eind oktober met een uitgewerkte reactie, maar hij heeft zich al laten ontvallen dat wat hem betreft, de positie van de leraar een hoge prioriteit heeft.

Aan de top van de onderwijspiramide bevindt zich het universitaire onderwijs. De vraag is nu of daar vergelijkbare ontwikkelingen te bespeuren zijn of verwacht worden. Want dan moet een nieuwe commissie-Rinnooy Kan in het veld treden. Laten we de argumenten voor de tanende populariteit van het lerarenberoep eens confronteren met ontwikkelingen in het universitaire onderwijs. Met het oog op de lezersgroep

Prof. dr. G.J. van Helden is hoogleraar management accounting aan de Faculteit Economie en Bedrijfskunde van de Rijksuniversiteit Groningen.

van het MAB, beperken we ons tot het onderwijs van economische en bedrijfskundige faculteiten.

Vroeger had het beroep van onderwijzer op de basisschool en dat van leraar in het voortgezet onderwijs enige aanzien. Weliswaar waren de dokter, notaris en dominee de echte notabelen, maar een beetje notabel was de leraar zeker. Om het te worden, moest je ergens voor 'doorgeleerd' hebben. En velen vonden het ook een belangrijke taak om kinderen in hun (vooral cognitieve) ontwikkeling bij te staan. Nu heten basisschoolonderwijzer en leraar aan een school voor middelbare onderwijs beiden leraar. De maatschappelijke waardering voor hun beroep is aanzienlijk teruggelopen. De belangrijkste oorzaak is waarschijnlijk dat het beroep veel minder exclusief is dan vroeger. Nu heeft ongeveer 25% van de beroepsbevolking een hogere-beroepsopleiding of universitaire opleiding, zodat het lerarenberoep, waarvoor dit opleidingsniveau vereist is, zich niet meer zo onderscheidt.

Ook het beroep van universiteitsmedewerker – in de zin van een lid van de wetenschappelijke staf – heeft wel wat van zijn glans verloren, maar er zijn wel duidelijke verschillen met het lerarenberoep. Zo zijn er betere carrièremogelijkheden. Je kunt hoogleraar of adjunct-hoogleraar (UHD) worden en dan behoor je nog steeds tot een vrij exclusieve beroepsgroep. En verder: de hoogleraarstitel, hoewel misschien niet officieel beschermd (een goochelaar laat zich ook weleens professor noemen), heeft nog steeds iets bijzonders. De 'gewone' universiteitsmedewerker lijkt overigens in veel opzichten wel op de leraar in het middelbaar onderwijs.

Het lerarenberoep is minder leuk geworden, hoor je veel zeggen. Vaak worden twee oorzaken genoemd. De eerste: de kinderen zijn lastiger geworden, kunnen zich moeilijker concentreren en zijn veel drukker dan

vroeger (wie had er dertig jaar geleden gehoord van ADHD?). De tweede oorzaak is dat de omgeving meer uitleg en verantwoording eist: van de veeleisende ouders, maar ook door de papierwinkel van inspectieregimes.

Wat dit betreft zijn er veel parallellen met het universitaire onderwijs. Vroeger was het meer dan genoeg om vakman of vakvrouw te zijn. Als je goed les kon geven, was dat mooi meegenomen. Nu wordt dat laatste, overigens terecht, geëist. Beginnende docenten moeten op cursus didactiek en met onderwijsbeoordelingen en -bezoeken wordt onderwijskwaliteit gemeten en – waar nodig – aanwijzingen gegeven voor correcties. Daarnaast is de student mondiger geworden. Ook in de klas worden eisen gesteld: zijn de opdrachten wel interessant, hoe ‘leuk’ doet een docent het? Een deel van de studenten combineert verenigingswerk en baantjes met de studie, waardoor onderwijsprocessen onrustiger worden en er van docenten soms meer dan vakmanschap en didactiek wordt gevergd. Op een belangrijk punt is de universiteitsmedewerker in het voordeel ten opzichte van de leraar. Een substantieel deel van de universiteitsmedewerkers combineert namelijk onderwijs met onderzoek. En juist aan de onderzoektaak ontleen velen grote voldoening, vooral vanwege de aanzienlijke vrijheden die hierbij gelden.

De bezuinigingen op de salarissen van beginnende onderwijzers en leraren in de jaren tachtig van de vorige eeuw, hebben de ‘marktwaarde’ van deze beroepsgroep geschaad. Wie dat kon, zocht zijn heil later buiten het onderwijs. Bovendien, in de economisch betere tijden van daarna was het soms moeilijk om talentvolle en gemotiveerde scholieren voor het lerarenberoep te interesseren. Terecht dat de commissie-Rinnooy Kan van de politiek verlangt daar wat aan te doen.

Afgezien van de invoering van de (karige) AIO-rangen, heeft het ‘salarisgebouw’ van het universitaire onderwijs lang niet zoveel schade opgelopen. Maar het is wel nodig ook voor universitaire medewerkers aantrekkelijke salarissen te blijven bieden. Natuurlijk kun je in het bedrijfsleven vaak meer verdienen, maar de verschillen mogen niet te groot worden. Uit Engeland hoor ik bijvoorbeeld klachten dat promovendi in onze vakgebieden voor een belangrijk deel afkomstig zijn uit Oost-Azië. De afgestudeerde uit Engeland zelf krijg je er niet meer voor, omdat deze veel meer kan verdienen, nu en in de verdere toekomst, in het bedrijfsleven of bij overheidsinstel-

lingen. Business schools in Engeland zullen dan ook in de toekomst veel Indische en Chinese professoren voor de klas krijgen. Daar is niets mis mee, maar dit soort (belangrijke) beroepen moet toch ook aantrekkelijk zijn voor autochtonen.

Al met al: een nieuwe commissie-Rinnooy Kan, die adviseert over de verbetering van het beroep van universiteitsmedewerker, verwacht ik niet. Maar de politiek – het ministerie van Onderwijs voorop – moet wel alert blijven: zorg voor een blijvend goed salarisoniveau en pas op met teveel verantwoordingsbureaucratie. Want, afgezien van het geld: wie het vak van zijn voorkeur met enige vrijheid en zelfstandigheid kan uitoefenen, komt graag bij de universiteit werken. ■